

MODERN KIRGIZ EDEBİYATINDA BİYOGRAFİK ROMAN TÜRÜNÜN TARİHİ GELİŞİMİ ÜZERİNE*

*Halit AŞLAR***

ÖZET

Genellikle ünlü kişilerin hayatlarının tamamını yahut bir bölümünü ve eserlerini derli toplu, bütün halinde tanıtan yazılara biyografi denir. Biyografi köken itibarıyla Yunanca bios (hayat) ve graphein (yazmak) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Roman sanatı da biyografi türünden faydalanmış ve biyografik tarzda romanlar kaleme alınmıştır. Bu bağlamda, belli bir tahkiye kurgusu içinde vaka anlatımı üslubuyla bir kişiyi birçok yönüyle roman kahramanı olarak sunan romanlar biyografik roman olarak tanımlanabilir. Biyografik romanlarda kişinin ruhsal ve fiziksel özellikleri, davranışları, duyguları, düşünceleri, tepkileri, kahramanlıkları gibi pek çok değişik özellikleri ayrıntılı olarak anlatılır.

Sovyet dönemi Kırgız edebiyatında birçok biyografik hikâye, uzun hikâye ve roman kaleme alınmıştır. Sovyet döneminde yazılan Kırgız biyografik romanlarının büyük bir çoğunluğunda genellikle Orta Asya'da sosyalizmin kurulması, yerleşmesi, kolhoz ve sovhozların çoğalması gibi faaliyetlerde Sovyet rejimine katkıda bulunmuş 'emek kahramanları', dönemin siyasi ve toplumsal olaylarıyla birlikte, tahkiye edilir.

K. Bektenov'un Taabaldı-Pudovkin adlı romanında 1905-1918 yılları arasında 'devrim stajı' yapmış olan ve Kırgız araştırmacı Tülögabilov'a göre Kırgız halkının gururu Taabaldı Cukeev Pudovkin'in ömrü ve siyasi kişiliği anlatılmaktadır. Taabaldı Pudovkin'in 1905'e kadar geçen zorlu hayatı, 1905 yılından sonra ise sosyalizm için verdiği mücadeleler dönemin siyasi ve toplumsal olaylarıyla birlikte tahkiye edilmektedir.

Dönemin bazı sanatçılarıyla ilgili kaleme alınmış, rejim propagandasının çok da yapılmadığı bazı romanlar da mevcuttur. Örneğin K. Kaimov'un Atay adlı romanı buna örnek teşkil eder. Romanda usta kopuzcu Atay Ogonbayev anlatılır. Küçük bir çocukken kopuza yeteneği olan Atay'ın hayatın zorluklarına karşı mücadelesi, sanatçı kişiliğini geliştirmesi tarihi vesikalara ve belli olaylara göre kaleme alınmıştır.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr. Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Cengiz Aytmatov Cal Kampüsü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Türkoloji Bölümü, El-mek: halitmanas08@hotmail.com

Genellikle gençler ve kadınlar hakkında eserler kaleme alan N. Baytemirov'un Cıldızkan (1959) ve Tarih Esteligi (1966) romanları da biyografik roman türünde kaleme alınmışlardır. N. Baytemirov'un Cıldızkan adlı romanı biyografik bir roman olmasıyla birlikte romanda Sovyet insanının gelişmişliği, geçmiş zamanlarda ezilen kadınların toplum hayatına aktif katılımı, emekçi insanın gücü anlatılır. Yazar Cıldızkan adlı romanında ünlü pamukçu sosyalist emek kahramanı Ölmöskan Atabekova'yı anlatmaktadır. Eserin yazıldığı ve yayımlandığı yıllarda Ölmöskan Atabekova hayattadır.

Yazarın Tarih Esteligi eserinde birçok kahraman vardır ve bu kahramanların çoğu gerçek hayatta yaşamış veya yaşamakta olan kişilerdir. Bahsedilmeye değer diğer bir eser de S. Ömürbaev'in Telegey adlı romanıdır. Eser 1965 ve 1974 yıllarında iki defa yayımlanmıştır. Romanda, 'sosyalist emek kahramanı' ve 'kahraman anne' namları alan Telegey Sagımbaeva'nın hayatı anlatılır. Romanda 1916 yılındaki Ürkün'de halkın çektiği çileler, Sovyetler Birliğinin kurulmasıyla sosyalist sistemin kuruluşu ve halkı ezenlerin buna karşı çıkışı, II. Dünya Savaşı sırasındaki ve sonrasındaki yıllarda Telegey Sagımbaeva'nın hayatı, mücadeleleri, başına gelenler, onun sovhöz müdürü Daban Dalbaev ile mücadelesi ve Dalbaev'i tutuklatması anlatılmaktadır.

1991 yılında Kırgızistan bağımsız bir devlet olduktan sonra özellikle yakın Kırgız tarihinde önemli roller üstlenmiş ve Sovyet döneminde hiç gündeme getirilememiş birçok tarihi şahsiyete ilgi ve merak artmıştır ve bu artan ilgi de bu türün gelişme göstermesini sağlamıştır. Günümüz modern Kırgız edebiyatında bağımsızlığın sunmuş olduğu imkânlar, yazarları ve okur kitlelerini Kırgız tarihinde önemli roller üstlenmiş, ancak Sovyet döneminde yasaklanmış, tarihi kişiliklerin yer aldığı romanlara yönlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kırgız biyografik romanı, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, büyük ölçüde, tarihi-biyografik sahada gelişim göstermeye başlamıştır. Bu doğrultuda 1991 sonrası birçok tarihi-biyografik roman yazılmış ve yazılmaktadır.

1937 yılında Stalin'in malum direktifleriyle katledilen Türkçü aydınlardan Kasım Tınıstanov'un Aalı Tokombayev'e karşı verdiği mücadelenin tahkiye edildiği Kasım Tınıstanov: Çağlgandın Köz Caşı adlı tarihi-biyografik roman 2001 yılında yayımlanmıştır. Samsak Stanaliev'in kaleme aldığı eserde 1937 yılında Stalin'in despot uygulamaları sonucu katledilen ünlü Kırgız aydınlardan Kasım Tınıstanov'un hayatı, Kırgız toplumu ve edebiyatındaki yeri anlatılır. Romanda Kırgız entelektüel sınıfının ortaya çıkışı, gelişmesi, ilk düzenli eğitim almış insanların hayatı ve bilimsel faaliyetleri tahkiye edilir. Söz konusu kişilerin milli şuuru ortaya çıkarmadaki rolü, çalışmaları, emekleri, çeşitli bakış açıları, giderek değişen devrin şartları ve bu şartlara göre şekillenen gelişmeler eserde yer alır.

Toyçubay Subanbekov'un Bars-bek Kagandın Körör Közü (2002) romanında VII-VIII. yüzyıllardaki Kırgız kağanı Bars Bek'in hayatı ve onun liderliğindeki halkın hayatı, Kırgızların komşu halklarla olan ilişkileri, dönemin toplumsal ve sosyal hayatı anlatılır. Dönemin tarihi şahsiyetleri eserin şahıs kadrosunda yer alır. Yazar bu romanında

Orhun ve Yenisey yazıtlarındaki bilgilerden, etnografik belgelerden ve tarihi kaynaklardan faydalanmıştır.

Bağımsızlık sonrası kaleme alınan bir diğer tarihi-biyografik roman ise Caparkul Toktonaliev'in Şabdan Baatır adlı romanıdır. Romanda olayların büyük bir bölümünü Kuzey Kırgızistan'a çekilen Hokand Hanlığının giderek çöküşü, Bolot Han'ın (Iskak Asan uulu) isyanı, Kudayar Han'ın zulmü, kendisini ve zenginliğini korumak için yaptığı faaliyetler, Çarlık askeri güçlerinin baskınları, Kurmancan Datka ile Şabdan Baatır'ın buluşması, Şabdan Baatır'ın dönemin siyasi olaylarındaki rolü ve faaliyetleri oluşturur.

Caparkul Toktonaliev'in kaleme aldığı diğer tarihi-biyografik romanın adı "Han Ormon"dur ve iki cilttir. Ormon Han 1791 veya 1792 yılında Sarıbağış boyunun önde gelenlerinden Niyazbek'in 8 evladından biri olarak dünyaya gelmiştir. Büyükbabası Esenbul Biy XVII. yüzyılın 40'lı yıllarında başlayıp XVIII. yüzyılın 50'li yıllarına kadar süren Kalmuk baskınlarına karşı mücadele veren ve gösterdiği kahramanlıklar dolayısıyla Çon Esengul olarak nam salan Esengul Biy'dir. Han Ormon romanında Kırgız boylarını yüzyıllar sonra bir araya getirmeyi başarmış ve Kırgızların hanı olmuş Ormon Han'ın hayatı, kişiliği, yöneticiliği, mücadeleleri, savaşları, iç dünyası, kahramanlığı ve Kırgız tarihi ve halkı için önemi bilgiler yer alır. Han Ormon romanının birinci cildinde vaka kuzey Kırgızistan Kırgızlarının 19. yüzyılın başlarında bir taraftan Hokand hanlığı, bir taraftan Çin imparatorluğu diğer taraftan da Çarlık Rusyasına karşı verdiği mücadeleler anlatılır Romanın ikinci cildinde ise Kırgız boylarını bir araya getiren Ormon Han'a karşı Hokand hanlığının baskıcı siyaseti, Çarlık Rusyasının bölgeyi ele geçirme gayretleri ve nihayetinde Kırgız boylarını birbirlerine düşman etmeleri anlatılır.

Dikkatleri çeken bir diğer tarihi-biyografik roman ise Cumakadır Egemberdiev'in 2006 yılında yayımlanan Kanat Han adlı romanıdır. Eserde, 1916 yılında Kırgızların Çarlık Rusyasına karşı ayaklanması ve ayaklanan halka önderlik yapan Kanat Han'ın trajik hayat hikâyesi anlatılmaktadır. Ürkün olarak adlandırılan bu ayaklanma Kırgız tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu konuyla ilgili çağdaş Kırgız edebiyatında birçok eser yazılmıştır. Kanat Han romanında ise gerçek hayatta yaşamış, halka önderlik yapmış Kanat Han'ın hayatı, bağımsızlık faaliyetleri ve trajik kaderi, belgelere de dayanılarak, tahkiye edilmiştir.

Kırgızistan'da bağımsızlık sonrası kaleme alınan romanların önemli bir kısmı tarihi veya tarihi-biyografik romanlardır. Daha çok halkı 'aydınlatmak' ve 'karartılan' geçmişi bir şekilde aydınlığa çıkarmak için uğraş veren yazarların bazen roman sanatının sınırlarını oldukça zorladıkları dikkat çekmektedir. Bu sebeple birçok romanın yüksek edebi seviyede yazılmadıklarını belirtebiliriz. Ancak bağımsızlığın oluşturmuş olduğu hür ortam devam ettikçe yazarlar çok daha başarılı eserler kaleme alacaklardır, zira modern Kırgız edebiyatı dünya edebiyatına Cengiz Aytmatov gibi büyük bir usta kazandırmış saygın bir edebiyattır.

Anahtar Kelimeler: Biyografik Roman, Tarihi Roman, Sovyet Edebiyatı, Modern Kırgız Edebiyatı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE BIOGRAPHICAL NOVEL GENRE IN THE CONTEMPORARY KYRGYZ LITERATURE

STRUCTURED ABSTRACT

Biography is commonly defined as an orderly depiction of mostly famous peoples' lives, or certain periods of their lives and works. The term biography derives from the Greek *bios* (life) and *graphein* (to write). Biographical genre was successfully utilized in novels that eventuated in the creation of biographical novels. In this context, novels in which a person is portrayed within the narration of a particular event and is presented as a protagonist can be defined as biographical novels. Biographical novels thoroughly depict a person's mental and physical states, behaviors, feelings, thoughts, reactions, heroic deeds and all the other features.

There are a lot of novels, biographical and narrative stories that have been posted in the Kyrgyz literature during the Soviet period. The majority of Kyrgyz biographical novels of the Soviet period mainly narrate about the "heroes of labor" who contributed to the Soviet Union in the establishment and adjustment of socialism in Central Asia, proliferation of kolkhozes and state farms and other activities, along with reflecting political and social events of that period.

In the novel "Taabaldy-Pudovkin" by K. Bektenov, according to the Kyrgyz researcher Tulogabilov - "the pride of the Kyrgyz people" who has made revolution internship between the years of 1905-1918, the life and the political personality of Taabaldy Zhukeev Pudovkin has been described. Tough life of Taabaldi Pudovkin lasted until 1905, the struggle for socialism after 1905, is being described together with the political and social events of that period.

Herewith, there are as well a number of novels that portray artists of the period without entailing any political propaganda. An example of this is K. Kaimov's novel "Atai". The novel tells about the master of the komuz Atai Ogonbaev, who is the National Folk musician of the Kyrgyz. According to historical documents and certain events Atai as a young boy who has the ability to lute in the fight against life's challenges, has been drafted to develop the artistic personality. The works written between the years of 1930-1940 mainly describe the heroes of labor who are prototypes of heroes contributed to the placement of the socialist system.

"Zhyldyghan" (1959) and "Taryh Esteligi" (1966) by N. Baytemirov, who is mostly known for his novels about women and youth, were also written in the spirit of the biographical novel. In "Zhyldyghan" N. Baytemirov describes the development of the Soviet people, active participation that had once oppressed women for the benefit of society and the working force of the Soviet man as well. In the novel, the author describes the life of a famous Hero of Socialist Labor - Olmoskan Atabekova. She was during her lifetime in a year when the work was written and published. Many characters of the novel "Taryh Esteligi" have prototypes in the real life. Other work that also can be mentioned is S. Omurbaev's novel "Telegei". Work was published twice in 1965 and

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

1974. The novel narrates about “socialist labor hero” Telegei Sagynbaeva and her “heroic maternity.” The novel depicts the ordeal in which people find themselves in 1916 the time of Urkun, the foundation of the socialist system within the establishment of the Soviet Union, Telegei Sagymbaeva's life During World War II and in the years after, her struggle with the director of a state farm Daban Dalbaev and her interference in Dalbaev's arrest.

After 1991, especially in the recent history of Kyrgyzstan, tremendous interest and curiosity increased to many historical figures who have played important roles and have not ever been recognized during the Soviet period. This increased interest has provided the development of this genre. In today's modern Kyrgyz literature, opportunities offered by the independence, writers and readers to novels where taken as a basis of historical personalities, and have played important roles in the history of the Kyrgyz though were banned during the Soviet period. From this point of view the Kyrgyz biographical novel, after the collapse of the Soviet Union, to a large extent has begun to show progress in historical-biographical field. Many historical-biographical novels were written after 1991 and are still being written.

The struggle of Kasym Tynystanov, who was one of the intellectuals of the Turkic world repressed by certain directives of Stalin in 1937, against Aaly Tokombaev was published as a historical-biographical novel named “Kasym Tynystanov: Chagylgandyn Koz Zhashy” in 2001. Samsak Stanaliev depicted in his work Kasim Tinistanov's life, his role in the Kyrgyz society and literature. Novel depicts the emergence and development of the Kyrgyz intellectual class, the life of people who have built the fundamentals of basic education and scientific activities. The role in revealing the national consciousness, works, labors, various viewpoints of people forenamed was described in this work. The novel describes gradually changing terms of that period as well as developments formed within conditions of that time.

In Toychubai Subanbekov's novel named “Bars-bek Kagandyn Koror Kozu” (2002) describes life of the famous “khan” of the Kyrgyz lived in the VII-VIII centuries and the lives of people lived under his leadership. The community and social life of that period, relations with the neighboring countries of Kyrgyz have also been depicted by the author. The work also contains other historical figures of that time. The author have benefited from the information in the Orkhon and Yenisei inscriptions, ethnographic documents and historical sources.

Another historical-biographical novel written after the year of independence is Zhaparkul Toktonaliev's “Shabdan Baatyr”. The novel consists of significant descriptions of gradual collapse of the Hokand Kaganate in northern Kyrgyzstan, Bolot Khan's (Iskhak Asan uulu) rebellion, Khudayar Khan's persecution, activities to protect himself and his wealth, Tsarist military forces raids, meeting Khurmancan Datka with Shabdan Baatyr, and Shabdan Baatyr's role and activities are depicted in the political events of that period.

The other historical-biographical novel of two volumes is “Khan Ormon” penned by Zhaparkul Toktonaliev. Ormon Khan is one of the

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

eight sons of Niyazbek, considered as one of the heads of the tribes, born in 1791 or 1792. His grandfather Esenbul Biy fought against the Kalmyks raid from the 40-s. of XVII century to the 50s of XVII century, thus for his Esengul Biy he was recognised as Chon Esengul. The novel “Khan Ormon” depicts Ormon Khan’s life and personality, inner world and heroism, management, fight and war. He was the one who has managed after centuries to bring the Kyrgyz tribes together and become the inn of the Kyrgyz. The novel contains information that is important to Kyrgyz history and public. The first volume of novel “Khan Ormon” describes the early XIXth century, the Kyrgyz people’s settlement in the northern part of Kyrgyzstan, their fight against Kokand Khaganate in the one hand, and Tsarist Russian and Chinese Empire on the other hand. The novel’s second volume describes repressive politics of the Hokand Khaganate against Ormon Khan, who was bringing the Kyrgyz tribes together, the Tsarist Russia’s conquest of the region and, finally, inter-tribal conflicts of the Kyrgyz.

Another remarkable historical-biographical novel is Zhumakadir Egemberdiev’s work “Khanat Khan” published in 2006. Work describes Kyrgyz uprising against the Tsarist Russia in 1916, the tragic life story of Khanat Khan who led the rebels. This rebellion, called the Wince, has a very important place in the history of the Kyrgyz. Many artifacts related to this issue were written in contemporary Kyrgyz literature. The novel narrates life of a person who really lived life leader of his people. All facts on activities directed at independence and tragic fate of Kanat Khan are based on the documents.

A significant number of novels penned after the independence of Kyrgyzstan are historical or historical-biographical novels. It is noteworthy how authors push the boundaries of novelism, in their endeavors to “enlighten” the people and somehow put the light on the “blackened” history, and in some cases result in breaching the certain requirements of the biographical novel genre. However, as long as the untrammelled environment secured by the independence continues to exist, much more exemplary works will belong to the feather of Kyrgyz writers. However, until free environment progresses, authors will create works even better than the previous, because the modern Kyrgyz literature is respected as a literature and has given to the world the greatest master of literature Chyngyz Aitmatov.

Key Words: Biographical Novel, Historical Novel, Soviet Literature, Contemporary Kyrgyz Literature.

Giriş

Genellikle ünlü kişilerin hayatlarının tamamını yahut bir bölümünü ve eserlerini derli toplu, bütün halinde tanıtan yazılara biyografi denir. (Aktaş-Gündüz, 2001:192) Biyografi, bilimsel ve edebî olmak üzere iki ana başlık altında ele alınabilir. Edebiyat vadisinde biyografi türünden geniş ölçüde faydalanılmaktadır.

Biyografi köken itibarıyla Yunanca *bios* (hayat) ve *graphein* (yazmak) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Biyografi türünün ilk büyük yazarı eski Yunan edebiyatında Plutarkhos’tur. Gero von Wilpert, biyografiyi tarih yazımının bir dalı olarak görür ve kişinin başarılarının ve yaşadıklarının dikkate alınarak, iç ve dış hayatının tasvirini biyografi olarak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

tanımlar. Ona göre biyografinin temel görevi, insanın yaşadığı çağ içinde ele alınarak, onun nasıl bir dünya ve insan görüşü geliştirdiğinin ve bu kişi eğer bir sanatçı veya yazarsa, bunu eserlerinde nasıl yansıttığının sunulmasıdır. (Wilpert, 1979: 96, Aktaran Akçıl, 2002:32)

Biyografi türüyle ilgili tanımların sayısı bir hayli fazladır. Biyografi, Türk edebiyatında gelişmiş bir türdür. Klasik Türk edebiyatında şair biyografilerinin topluca bulunduğu eserlere “Şair Tezkireleri” denir. Bu eserlerde şairin karakteri, fizikî görünümü, ailesi, öğrenim durumu, mesleği, evliliği, çocukları, doğumu, doğum yeri, ölümü gibi bilgilerin yanında şairlikleriyle ilgili bilgiler de verilmektedir. (Aydın, 2013:161) Tezkirelerin dışında başka biyografik bilgilerin de bulunabileceği mecmualar vardır. Arapça cem’ (toplamak, bir araya getirmek) kökünden gelen mecmua kelimesi “toplanılmış biriktirilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş yazma kitap” anlamında kullanılır. Edebi anlamda ise mecmua, bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki düzyazı ya da şiirlerden oluşan kitaplar şeklinde tarif edilmiştir. Tezkirecilik, biyografik künye yazıcılığını esas aldığı için yazarı, mecmua ise şairin eserlerinden örnekler sunmayı önceler. Bununla birlikte bazı mecmualar içerisinde, örnek şiirler vermenin dışında şairlerin hayatına dair kaydedilmiş bilgilere de rastlanmaktadır. Tezkirelerde adına tesadüf edilmeyen şairlere mecmualarda tesadüf edilebilmektedir. (Üstüner, 2014:157)

Eski Türk edebiyatında, bunlar dışında, peygamberler, halifeler, vezirler, şeyhler, tarihçiler, bilginler, çeşitli meslek adamları, vb. üzerine hazırlanmış pek çok biyografik kitabı yazılmıştır. (Kudret, 1980:321)

Roman sanatı da biyografi türünden faydalanmış ve biyografik tarzda romanlar kaleme alınmıştır. Bu bağlamda, belli bir tahkiye kurgusu içinde vaka anlatımı üslubuyla bir kişiyi birçok yönüyle roman kahramanı olarak sunan romanlar biyografik roman olarak tanımlanabilir. Biyografik romanlarda kişinin ruhsal ve fiziksel özellikleri, davranışları, duyguları, düşünceleri, tepkileri, kahramanlıkları gibi pek çok değişik özellikleri ayrıntılı olarak tahkiye edilir.

Biyografik roman esasen tarihi romandan da daha zor bir türdür, çünkü yazarın kullanacağı bilgiler oldukça sınırlıdır. Yazarın eserine konu edindiği şahsın hayatını fiktif unsurlarla besleyememesi büyük bir handicap oluşturur. Biyografik roman yazarları da görüşlerini bu yönde belirtirler. Bu hususta İ. Novikov şöyle der: “Tarihi şahsiyetlerin olduğu bir roman üzerinde çalışmak yazarın şahıs kadrosunu seçmede bir tasarrufunun olmaması ve tahkiyenin gelişiminde fiktif unsurlara az başvurmak zorunda kalması gibi hususlarla diğer roman türlerinden farklılık gösterir. Zira bütün bunlar artık verilmiştir, ama devrin ve şahısların daha işlenmesi gerekir.” (Novikov, 1937:14)

Biyografi türünün nesnelliği, roman türünün özneliği içinde erir ve biyografik roman ortaya çıkar. Bu tür eserler, belgesel nitelikleriyle kurmacanın sınırlarını zorlasalar da, roman formunu kullandıkları için kurmaca dünyanın özelliklerini taşırlar. (Şimşek, 2012: 158) Bu tür, sosyal romanların özelliklerini de taşır. Anı ve deneme türüne benzerliğiyle de dikkat çeker. Rus edebiyatında V. Şişkov’un Emelgan Pugaçev adlı romanı türe güzel bir örnek teşkil edebilir. Biyografik roman, Kırgız edebiyatında tarihi eser/deneme şeklinde de adlandırılmıştır.

Kırgız edebiyatında otobiyografik romanlar da mevcuttur. Otobiyografik roman yazan kişi geçmiş yaşantısını roman formatında düzenleyerek bilinen bir şahsiyet olmak ve belki de hayatını yarınlarına ulaştırmak ister. Bazı yazarlar yaşadıklarını önemli ve anlatılmaya değer buldukları için, kendilerini -gizlenmeye gerek görmeden- romanlarına konu yaparlar. Bu şekilde hayat hikâyesini yazan insan, daha çok tarihsel zamandan hatırladıklarını anlattığı için, hayatla romanın, gerçekte düşün çok katlı ve karmaşık birlik oluşturduğuna dikkat etmez; yaşanmış olana benzer bir zaman kurar. Yazar bu kimlik ve güven arayışı birbirine bağlı iki amaca yönelir: “Bunları yaşayan benim, bu deneyimlerimle özel bir varlığım” demek; ikincisi, “bu özel varlığım ile içinde olduğum hayata

hayvancılık veya tüccarlık yapmasını istemektedir. Ancak Atay kendi geleceğini kendisini kurmak istemektedir. Gece gündüz demeden sürekli kopuz çalarak yeteneğini geliştirmektedir. Romanda ünlü kopuz ustaları Abdır Rahman, Erkesarı, Niyazalı ve Cantakpay gibi isimler de yer alırlar. (Tülögabilov, 1978: 132) Cantakpay Atay'ın dedesidir ve onu hem eğitmekte hem de sanata yönelmesi için cesaretlendirmektedir.

Babası Atay'ı bir süre sonra dini okula verir. Atay burada okuma ve yazmayı öğrendikten sonra okuldan kaçır. Ünlü Kırgız ozanı Toktogul romanda yer alan bir diğer şahsiyettir. Atay Toktogul ile tanışır ve Toktogul Atay'ı eğitir. Toktogul, Atay'ın yeteneğine hayrandır ve onun eğitimi için elinden geleni yapmaktadır.

Romanda Atay'ın ünlü melodisi "Küydüm Çok"un bestelenme serüveni de yer almaktadır. Atay sevdiği kız Sedep'e kavuşamayınca bu hüznü melodiyi bestelemiştir. (Tülögabilov, 1978: 135) Romanda dikkat çeken bir diğer husus da Atay'ın filarmoniye geldikten sonra oradaki sanatçılarla ilişkisi ve bu sanatçılarla ilgili bilgilerin yer almasıdır. Murataalı, Kara Moldo, Kalık, Osmonkul, Alımkul, Şarşen, Adamkalıy, Musa gibi dönemin ünlü sanatçılarıyla ilgili yer alan mühim bilgiler Kırgız müzikolojisi açısından da önem taşır.

Romanın ana izleği genç nesilleri sanata teşvik etmek ve Sultanalı gibi anlayışsız, sanatın değerini bilmeyen babaların geleneksel yaşam tarzlarıyla değil, değişen zamanın şartlarına göre davranmaları gerektiğidir.

Genellikle gençler ve kadınlar hakkında eserler kaleme alan N. Baytemirov'un Cıldızkan (1959) ve Tarih Esteligi (1966) romanları da biyografik roman türünde kaleme alınmışlardır. N. Baytemirov'un Cıldızkan adlı romanı biyografik bir roman olmasıyla birlikte romanda Sovyet insanının gelişmişliği, geçmiş zamanlarda ezilen kadınların toplum hayatına aktif katılımı, emekçi insanın gücü anlatılır. (Ükübayeva, 2006:27) Yazar Cıldızkan adlı romanında ünlü pamukçu sosyalist emek kahramanı Ölmöskan Atabekova'yı anlatmaktadır. Eserin yazıldığı ve yayımlandığı yıllarda Ölmöskan Atabekova hayattadır. Eserde Ölmöskan'ın çocukluğundan o döneme kadar başından geçen olaylar yer alır. Ölmöskan mücadelecı, okur-yazar, Rusça'yı çok iyi öğrenmiş, ilim irfan almak için Moskova'ya gitmiş ve kendini yetiştirmiş bir Sovyet kadınıdır. Romanda kahramanın hayatıyla ilgili en küçük ayrıntılar dahi yer alır.

Yazarın Tarih Esteligi eserinde birçok kahraman vardır ve bu kahramanların çoğu gerçek hayatta yaşamış veya yaşamakta olan kişilerdir. Hatta çoğunun ismi değiştirilmeden eserde kullanılmıştır. (Tülögabilov, 1978:169) Urkuya, Koldoş, Mamaşa, Gayvalı, Kulayım, Eşmat, Madalı, Kozu, Teşebay, Şarip ve Kodon eserin şahıs kadrosunu oluştururlar. Eserde Urkuya ve Koldoş başkahramanlardır ve birbirlerini sevmektedirler. Yazar özellikle Urkuya'yı özel bir titizlikle okura anlatmaktadır. Eserde okur sürekli Urkuya'yı karşısında bulur. Urkuya kolektifleştirilen çiftliklerde çalışır, zenginlere karşı sınıf mücadelesi verir, yeni zamanı anlayamayan insanları yeni düzeni anlatarak onlara yardımcı olur, yeni kurulan iş yerlerinde gece gündüz çalışır. Yeni düzenin taleplerine kayıtsız kalan insanlara karşı sınıf mücadelesi verir, yeni düzenin yerleşmesi için büyük bir gayret gösterir. Urkuya yazar tarafından idealize edilmiş bir Sovyet kadınıdır.

Bahsedilmeye değer diğer bir eser de S. Ömürbaev'in Telegey adlı romanıdır. Eser 1965 ve 1974 yıllarında iki defa yayımlanmıştır. Romanda, 'sosyalist emek kahramanı' ve 'kahraman anne' namı olan Telegey Sagımbaeva'nın hayatı anlatılır. Romanda 1916 yılındaki Ürkün'de halkın çektiği çileler, Sovyetler Birliğinin kurulmasıyla sosyalist sistemin kuruluşu ve halkı ezenlerin buna karşı çıkışı, II. Dünya Savaşı sırasındaki ve sonrasındaki yıllarda Telegey Sagımbaeva'nın hayatı, mücadeleleri, başına gelenler, onun sovhoz müdürü Daban Dalbaev ile mücadelesi ve Dalbaev'i tutuklatması anlatılmaktadır. Telegey acılar çekmiş ama yılmamış, hayattan dersler

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015*

almış, amaçlarına ulaşabilmek için mücadeleler vermiş, kararlı, gözüpek, halkının menfaatlerini düşünen, ortak halk hayvancılığını, tarımını, besiciliğini savunan, insanlık vasıfları yüksek, adaletli, onurlu bir Sovyet kadını olarak tanıtılmaktadır.

Eser o dönemin okurları arasında çok sevilmiştir ve bu romandan etkilenen birçok okur olmuştur. Örneğin, Toguz Toro adlı yerleşim biriminin Kızıl-Cıldız adlı kolhozunda çobanlık yapan okur Süyün Kanalieva'nın Kırgızistan Madaniyatı adlı gazetede romanla ilgili yazdıkları oldukça dikkat çekicidir:

“Ben Telegey adlı romanı 10. sınıftayken büyük bir hayranlıkla okumuştum. Bu roman beni çobanlık yapma konusunda çok etkiledi ve çobanlık mesleğini seçmeme bu roman etki etti diyebilirim. Ben Telegey anne gibi emek kahramanı olmayı çok istedim. Sadece ben değil, birlikte okuduğumuz sınıf arkadaşlarım Bukarbaeva, Salimanova, Baymuratova, Cusubaliyeva, Tokoeva, Akieva, Barktabasova, Şeykinova gibi kız arkadaşlarım da hayvan bakıcılığı mesleğini seçmeye karar verdiler ve biz hepimiz bölge eğitim kurumundaki komsomol komisyonuna başvurduk. Yöneticiler bizim başvurumuzu kabul ettiler ve biz kendi kolhozumuzda çoban olarak çalışmaya başladık. Biz nerede olursak olalım, ne iş yaparsak yapalım koyunların arkasında yürürken, akşamları dinlenirken veya şehre gittiğimizde Telegey anne gözümüzün önünden hiç gitmiyordu. Elbette böyle kahraman kişilerin işleri, emekleri, emek kahramanı olmaya teşvik ediyor.” (Kırgızistan Madaniyatı, 1973:1)

1945 yılında yapılan Kırgızistan Yazarlar Birliği 2. kurultayında 1. kurultaydan o tarihe kadar yazılan eserlerin değerlendirmesinin yapılmasının yanında bu tarihten sonra kaleme alınacak eserlerde tüm ömrünü, gücünü sadece Sovyet sistemi, sosyalizm, halkın ve toplumun çıkarları için harcayan örnek insanlarla ilgili edebi eserler kaleme alınması gerektiği belirtilmiştir. (Tülögabilov, 1978:179) Bu kurultaydan sonra tarihte yer almış tarihi şahsiyetler (sadece rejimin kabul ettiği şahsiyetler) ve dönemin emek kahramanlarıyla ilgili kaleme alınan tarihi ve biyografik romanların yazılışında bir artış görülmüştür. Yukarıda bahsettiğimiz romanların kaleme alınışı söz konusu kurultayda alınan kararlarla direkt bağlantılıdır.

1991 yılında Kırgızistan bağımsız bir devlet olduktan sonra özellikle yakın Kırgız tarihinde önemli roller üstlenmiş ve Sovyet döneminde hiç gündeme getirilememiş birçok tarihi şahsiyete ilgi ve merak artmıştır ve bu artan ilgi de bu türün gelişme göstermesini sağlamıştır. Bu hususta ünlü Kırgız eleştirmen Akmatiev şöyle demektedir:

“T. Kasimbekov'un Baskın, Kırgın, E. Tursunov'un Balbay, Boronbay, C. Toktonaliev'in Han Ormon, Şabdan Baatur, C. Egemberdiev'in Kanat Han gibi romanlarında halkımızın XIX. yüzyıldaki sosyal hayatı, hayat şartları, psikolojisi, umutları, dilekleri, bu devrin ünlü şahsiyetleri tahkiye edilmektedir. Bu romanların yazarları Sovyet devrinde yazılan Singan Kılıç, Kelkel, Köçmөndör Kagılışı, Kızıl Calın, Bolot Kalem adlı eserlerde ifade edilen izlekleri, konuları arşivlerde gizlenmiş belgelerin temelinde yeni bir bakış açısıyla bakmaya, yeni fikirler düzleminde edebi bulgularla zenginleştirmeye çalışmışlardır.” (Akmatiev, 2007:58)

Günümüz modern Kırgız edebiyatında bağımsızlığın sunmuş olduğu imkânlar, yazarları ve okur kitlesini Kırgız tarihinde önemli roller üstlenmiş, ancak Sovyet döneminde yasaklanmış, tarihi kişiliklerin yer aldığı romanlara yönlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kırgız biyografik romanı, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, büyük ölçüde, tarihi-biyografik sahada gelişim göstermeye başlamıştır. Bu doğrultuda 1991 sonrası birçok tarihi-biyografik roman yazılmış ve yazılmaktadır.

2. Sovyet Sonrası

Kırgız edebiyatında bağımsızlığın sunmuş olduğu hür edebi ortam bünyesinde, belirtildiği üzere, birçok biyografik ve tarihi-biyografik eser kaleme alınmıştır.

1937 yılında Stalin'in malum direktifleriyle katledilen Türkçü aydınlardan Kasım Tınıstanov'un Sovyet sisteminin 'balka'¹ sı Aalı Tokombayev'e karşı verdiği mücadelenin tahkiye edildiği Kasım Tınıstanov: Çağıldandın Köz Caşı, (Kasım Tınıstanov: Yıldırımın Göz Yaşı) adlı tarihi-biyografik roman 2001 yılında yayımlanmıştır. Samsak Stanaliev'in kaleme aldığı eserde 1937 yılında Stalin'in despot uygulamaları sonucu katledilen ünlü Kırgız aydınlardan Kasım Tınıstanov'un hayatı, Kırgız toplumu ve edebiyatındaki yeri anlatılır. Romanda Kırgız entelektüel sınıfının ortaya çıkışı, gelişmesi, ilk düzenli eğitim almış insanların hayatı ve faaliyetleri tahkiye edilir. Söz konusu kişilerin milli şuuru ortaya çıkarmadaki rolü, çalışmaları, emekleri, çeşitli bakış açıları, giderek değişen devrin şartları ve bu şartlara göre şekillenen gelişmeler eserde yer alır.

Ünlü Kırgız yazar Mukay Elebaev'in cephede hayatını kaybetmesinden de sorumlu tutulan Aalı Tokombayev Kasım Tınıstanov'un da 1937'de öldürülmesinden sorumlu tutulmaktadır. Sovyet devrinde Aalı Tokombayev'in Kasım Tınıstanov ve Mukay Elebayev ile olan anlaşmazlıkları Sovyetler Birliği dağılana kadar yayın organlarında tartışılmış değildir. Yetişmeleri Sovyetler Birliği'nin kurulmaya başladığı yıllara denk gelen ve Kırgız halkının gelişmesi ve cahillikten kurtulması için mücadele eden Aalı Tokombayev ile Kasım Tınıstanov'u devrin şartları iki farklı tarafa sürüklemiştir.

Romanda birçok arşiv dokümanı ve resmi belgelerden faydalanılmıştır. S. Stanaliev'in bu eseri tarihi gerçekliklerle uyuşması ve bu gerçeklerin bir şekilde analiz edilmesiyle de önem taşımaktadır. Eserde yazar olaylara objektif yaklaşıma çalışsa da Kasım Tınıstanov'un girdiği mücadelede haklılığını kanıtlamaya da çalışmaktadır. Zaten Kasım Tınıstanov'un hayatı, edebi kişiliği, Kırgız edebiyatında, toplumunda ve sosyal hayatındaki yeri de bunu kanıtlar.

Aalı Tokombayev ile Kasım Tınıstanov'un arasında ortaya çıkan bu anlaşmazlığın başlangıç noktası Tokombaev'in Lenin için kaleme aldığı "Lenin Tuuraluu" adlı halk şiiri formatında kaleme alınmış şiirin yayımlanmasına Kasım Tınıstanov'un karşı çıkması ve bu şiiri eleştirmesi olmuştur. Tınıstanov'un milliyetçi bir kişiliğe sahip olması onun yaptığı bu eleştiride Tokombaev'in bu eleştiriye hem siyasi açıdan bakmasına hem de onun kendisini kışkırdığını düşünmesine sebep olmuştur. Ayrıca şiir mazmunu ve teknik açıdan da yeniden gözden geçirilmesi gerekirken, dönemin siyasi taleplerine uygun geldiği için daha çok siyasi boyutu göz önünde bulundurulmuş ve okura ulaştırılmıştır. (Akmataliev, 2007:11)

Yazar romanının başında sempatisinin kime yönelik olduğunu belirtmemiştir. Şayet öyle yapsaydı eserdeki 'çatışma' yapay bir görünüm kazanabilirdi. Dönemin siyasi talepleri açısından bakıldığında Aalı Tokombayev haklıdır, ancak edebiyat penceresinden bakıldığında ise Kasım Tınıstanov haklı çıkmaktadır. Bu iki farklı kurgu romandaki çatışmanın temelini oluşturan unsurların başında gelir.

Diğer bir görüş ayrılığı ise Aalı Tokombayev'in devrin siyasi ideolojisine olan bağlılığı, eserlerinde bunu sıkça yansıtması, Kasım Tınıstanov ise eserlerinde milliyetçilik unsurları bulunması, Alaş Ordo akımının görüşlerinin yer alması onları farklı kılan ve aradaki çatışmanın artmasına sebep olan faktörlerdir. Bir tarafta Lenin Tuuraluu (Lenin Hakkında) başlıklı şiirler yazan Tokombayev, diğer tarafta ise Canlı Mırza ve Akademiya Keçesi (Akademi Gecesi) gibi milli motiflerin yer aldığı şiirler kaleme alan Tınıstanov...

¹ Balka: Çekiç anlamına gelir. Şair Aalı Tokombayev'in şiirlerinde kullandığı mahlasıdır. Şair bu mahlasla komünizmle karşı faaliyetlerde bulunanların karşısında bir çekiç gibi duracağını ima etmektedir.

Eserde yazarın aydın ve yetenekli Tınıstanov'un eserlerinin, düşüncelerinin bürodan büroya, toplantıdan toplantıya dağılıp suçlanması, sorgulanması, sonunda da tutuklanması gibi olayları anlatırken sık sık belgelere başvurduğu görülür. Stanaliev her ne kadar usta bir yazar olsa da tarihi gerçekleri anlatma noktasında belgelere özel bir itina ile yaklaşmış ve bu anlayışla onları kullanmıştır.

Romanla ilgili olarak A.Akmataliyev düşüncelerini şöyle belirtir:

“Eser psikolojik bir romana da yakındır aslında. Psikoloji sorunsalı sadece başkahramanın iç dünyasıyla ilgili değil, aynı zamanda eserin geneli psikolojik temelde kaleme alınmıştır. Yazarın psikolojiye bu kadar önem verdiği başkahramanlardan figürlere kadar görünmektedir. Tınıstanov ile Tokombayev'in kavgası romanda sıradan bir olay olarak veya iki insanın kavgası olarak anlatılmaz, aynı zamanda toplumsal ve siyasi arenada psikolojik çatışmalar da derin bir şekilde analiz edilir. S.Stanaliev Oktybrdın Külümsüröp Kelgen Kezi (Ekimin Gülümseyerek Geldiği Zaman) şirinin sahibi Aalı Tokombayev'i suçlamaz. Onun dönemin siyasi havasının onu o şekilde eğittiğini belirtir. İki insanın farklı taraflarda yer alması, yani Aalı Tokombayev'in siyaset ile şairliği bir tür sınıf mücadelesi olarak görmesi, Kasım Tınıstanov'un ise şairliği siyasete bulaştırmaması... Esasen yazarın bakış açısı budur.” (Akmataliev, 2007:12)

Romanda Kasım Tınıstanov'un hapisteki hayatı, sorgulanışı, uykusuz geceleri, ailesini özlemesi, ilmi ve sanatsal işlerinin yarım kalması hakkındaki düşünceleri oldukça inandırıcı bir şekilde tahkiye edilmiştir. Diğer yandan, yazarın fiktif dünyasıyla tarihi belgelerin çoğu zaman iç içe geçtiği görülür ve iki unsur arasında bir uyum söz konusudur. Bu hususta yazarın başarılı olduğu söylenebilir.

Toyçubay Subanbekov'un Bars-bek Kagandın Körör Kөzü (Barsbek Kağanın Gözdesi) (2002) romanında VII-VIII. yüzyıllardaki Kırgız kağanı Bars Bek'in hayatı ve onun liderliğindeki halkın hayatı, Kırgızların komşu halklarla olan ilişkileri, dönemin toplumsal ve sosyal hayatı anlatılır. Dönemin tarihi şahsiyetleri eserin şahıs kadrosunda yer alır. Yazar bu romanında Orhun ve Yenisey yazıtlarındaki bilgilerden, etnografik belgelerden ve tarihi kaynaklardan faydalanmıştır.

Bağımsızlık sonrası kaleme alınan bir diğer tarihi-biyografik roman ise Caparkul Toktonaliev'in Şabdan Baatır adlı romanıdır. Yazar eseriyle ilgili şöyle der:

“Roman Şabdan Baatır'ın yüz altmışıncı yıldönümünde yayınlanan 'Devir ve Kişilik' adlı tarih eserine, Kemel Şabdanov'un, bilim adamı Sabır Gabelmanov'un, etnoğraf S.V.Dmitriev'in tanıklık ettiği olayların hatıralarına ve halk edebiyatında varlığını koruyan folklorik unsurlara dayanılarak yazıldı.” (Akmataliev, 2007:58)

Akmataliev, Şabdan Baatır hakkında dikkatlerimizi çeken bir ifade kullanmıştır:

“Hala boy bilincinden kurtulamamış Kırgız halkı Şabdan'ın gerçek kişiliğini bilmeden onun hain ve ikiyüzlü olduğunu düşünmektedir.” (Akmataliev, 2007:65)

Bu ifadeden ve gerek yazılı ve gerekse sözlü olarak edindiğimiz bilgilere göre Kırgız toplumunda Şabdan Baatır ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Kimilerine göre o bir halk kahramanı, kimilerine göre ise bir vatan hainidir. Esasen Şabdan Baatır, Akmataliev'in de belirttiği üzere, o dönemde çok güçlü olan Çarlık ordusuna karşı Kırgız halkının yok olmasını önlemiş ileri görüşlü bir siyaset adamı ve zeki bir komutan olarak öne çıkmış bir şahsiyettir.

Romanda olayların büyük bir bölümünü Kuzey Kırgızistan'a çekilen Hokand Hanlığının giderek çöküşü, Bolot Han'ın (Iskak Asan uulu) isyanı, Kudayar Han'ın zulmü, kendisini ve zenginliğini korumak için yaptığı faaliyetler, Çarlık askeri güçlerinin baskınları, Kurmancan Datka

ile Şabdan Baatır'ın buluşması, Şabdan Baatır'ın dönemin siyasi olaylarındaki rolü ve faaliyetleri oluşturur.

Romanın en önemli yazılma amaçlarından biri yakın Kırgız tarihinde önemli roller üstlenmiş Şabdan Baatır'ın hayatının ve faaliyetlerinin yeni bir bakış açısıyla okura anlatılması, dönemin olaylarının ve bu olaylarda Şabdan Baatır'ın rolünün ortaya konmasıdır. Romanda zaman Şabdan Baatır'ın çocukluk devirlerinden başlar ve ömrünün sona erdiği yıla kadar uzanır. Eserde Şabdan Baatır'ın hayatı anlatılırken onun yaşadığı dönemde Kırgız hayatının sosyo-ekonomik durumu, gelenekleri, örf-adetleri, psikolojisi ve siyasi olayları da anlatılır.

Şabdan'ın çocukluğu Kökoyrok bölgesinde geçer. Babası Cantay'ın yanında bölgenin aksakallarının toplantılarında bulunur. Kırgız tarihi, şeceresi, Kırgız örf-adetlerini iyi öğrenir. Memleketi, halkı korumak gerektiği bilinci o yıllarda kendisine aşılır.

Başkahramanın yaşadığı devirde meydana gelen bazı olayları yazar C. Toktonaliev Han Ormon adlı kendisine ait diğer romanında tahkiye ettiği için bu eserinde bu olaylara fazla yer vermez. Ancak Ormon Han'ın ölümü, onun öcünü almak için Sarıbağış ve Bugu boyları arasında meydana gelen çatışmalar, Boronbay'ın Ruslara katılması gibi bazı olayların devam ettiği görülür. Cantay ve Boronbay'ın ikiye bölünmüş siyasetleri Şabdan Baatır'ın iç dünyası aracılığıyla verilir. Şabdan Baatır Rus askerlerinin temel amacının sadece tüm Kırgız halkını ve topraklarını ele geçirmek değil tüm Orta Asya'yı ele geçirmek olduğunu düşünür. Dili bir, dini bir Türkistan halklarının özgür olması için birleşmeleri gerektiğine inanır. Yazar eserinde Şabdan'ın Hokand sarayında edindiği siyasi tecrübeye, askerlik becerisine, Kazak ve Özbeklerin elçileriyle dostluğuna özel olarak değinir.

Eserde Çar hükümetinin işgal siyaseti ve savaşları tam olarak anlatılmamıştır. Romanda Rus generalleri Kaufman, Kolpakovskiy, Skobeev, Zagryajskiy, prens Vitkenşteyn, İonov, Grinvald gibi kişilikler Kırgız halkını Hokand hanlığının zulmünden kurtaran olumlu kahramanlar olarak gösterilmiştir. (Akmataliev, 2007:67) Eserde okur eserin başında güneşi karşılayan çocuğun sevincine ortak olurken, eserin sonunda gün batışında ölüme yakınlaşan bir ihtiyarın endişelerine ortak olmaktadır.

Caparkul Toktonaliev'in kaleme aldığı diğer tarihi-biyografik romanın adı Han Ormon'dur ve iki cilttir. Yazar Ormon Han'ın kardeşlerinden Şaten'in torunlarından. Yazar Toktonaliev söz konusu romanı yazmadan önce dönemin gelişmelerini birtakım tarih kitaplarında ele almıştır. Örneğin, o dönemle ilgili yaptığı araştırmalardan sonra dört makale yayımlamıştır. Yazarın uzun bir giriş yazdığı ilmi kaynaklardan toplayıp "İstoriçeskie i arhivnie dokumenti ob Ormon Hane" (1790-1854) adlı bir çalışma yayımlamıştır. Bunun yanında akademisyen B.Camgırçinov'un yarım yüzyıl önce yayımlanıp sonra yasaklanan "Kırgızı v epohu Ormon Hana" adlı çalışmasını Kırgızca'ya çevirmiştir. Tarihçi K. Üsönbaev'in Ormon Han adlı ilmi monografisi Toktonaliev'in ön sözüyle yayımlanmıştır. Caparkul Toktonaliev romanının birinci cildini 2000 yılında ikinci cildini ise 2001 yılında yayımlamıştır.

Ormon Han 1791 veya 1792 yılında Sarıbağış boyunun önde gelenlerinden Niyazbek'in 8 evladından biri olarak dünyaya gelmiştir. Büyükbabası Esenbul Biy XVII. yüzyılın 40'li yıllarında başlayıp XVIII. yüzyılın 50'li yıllarına kadar süren Kalmuk baskınlarına karşı mücadele veren ve gösterdiği kahramanlıklar dolayısıyla Çon Esengul olarak nam salan Esengul Biy'dir.

Han Ormon romanında Kırgız boylarını yüzyıllar sonra bir araya getirmeyi başarmış ve Kırgızların hanı olmuş Ormon Han'ın hayatı, kişiliği, yöneticiliği, mücadeleleri, savaşları, iç dünyası, kahramanlığı ve Kırgız tarihi ve halkı için önemi bilgiler yer alır.

Han Ormon romanının birinci cildinde vaka kuzey Kırgızistan Kırgızlarının 19. yüzyılın başlarında bir taraftan Hokand hanlığı, bir taraftan Çin imparatorluğu diğer taraftan da Çarlık Rusyasına karşı verdiği mücadeleler anlatılır. Çin ve Rusya stratejik önemi oldukça büyük olan Kuzey Kırgızistan bölgesini ele geçirmeye çalışmaktadır. Kırgızlar kendi içlerinde anlaşmazlıkları olsa da Ormon Han'ın önderliğinde bir araya gelirler ve bu üç farklı güce karşı mücadeleye başlarlar. Ormon Han yüzyıllardır siyasi bir güç olarak bir araya gelmemiş Kırgız boylarını bir araya getirerek onlara önderlik yapar ve büyük bir özgürlük mücadelesine girişir.

Romanın ikinci cildinde ise Kırgız boylarını bir araya getiren Ormon Han'a karşı Hokand hanlığının baskıcı siyaseti, Çarlık Rusyası'nın bölgeyi ele geçirme gayretleri ve nihayetinde kuzey Kırgız boylarını birbirlerine düşman etmeleri anlatılır. Yazar ikinci ciltte Ormon Han'ın Kırgız tarihindeki önemine, Kırgız halkının özgürlüğü ve dirliği için giriştiği mücadelelere tarihi gerçekliğin sınırları içerisinde kalarak yer vermektedir.

Dikkatleri çeken bir diğer tarihi-biyografik roman ise Cumakadır Egemberdiev'in 2006 yılında yayımlanan Kanat Han adlı romanıdır. Eserde, 1916 yılında Kırgızların Çarlık Rusyasına karşı ayaklanması ve ayaklanan halka önderlik yapan Kanat Han'ın trajik hayat hikâyesi anlatılmaktadır. Ürkün olarak adlandırılan bu ayaklanma Kırgız tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu konuyla ilgili çağdaş Kırgız edebiyatında birçok eser yazılmıştır. Kanat Han romanında ise gerçek hayatta yaşamış, halka önderlik yapmış Kanat Han'ın hayatı, bağımsızlık faaliyetleri ve trajik kaderi, belgelere de dayanılarak, tahkiye edilmiştir.

Cumakadır Egemberdiev'in Kanat Han adlı romanının 1916'da meydana gelen Ürkün'ü anlatan eserlerden farklı yanı Kırgız halkının topraklarını işgalcilerden kurtarma hareketinin bir refleksi isyanı değil, tam tersine, özel olarak organize edilmiş milli bir bağımsızlık mücadelesi olduğuna vurgu yapmasıdır. 1916 yılında meydana gelen Kırgız ayaklanmasının genellikle halkın Rus kuvvetlerinden korkup Çin'e kaçması, kaçmayanların ise dağınık bir şekilde işgalci kuvvetlere karşı düzensiz bir şekilde karşı koyması şeklinde yansıtılmaktadır. Yazar romanında bu görüşün karşısındadır ve Kanat Han'ın ani bir kararla değil, sistemli bir şekilde halkı bilinçlendirip özgürlük mücadelesine liderlik ettiği fikrini vermeye çalışmaktadır. Gerçekten de Kanat Han 1916'da olayların patlak vermesiyle mücadeleye girişmemiş, ileri görüşlülüğü sayesinde yıllar öncesinden olası mücadelenin temellerini atmaya çalışmıştır.

Yazar kahramanının 1916'daki isyanda halk önderliğine uzanan çileli yolunun kurgusunu iyi kurar. Romanda bir diğer halk kahramanı Şabdan Baatır ile Kanat Han'ın ağabey-kardeş ilişkisi dikkatleri çeker. İkisi birlikte hacca giderler. Başka ülkeleri ve halkları gören Şabdan Baatır ile Kanat Han'ın dünya görüşlerindeki değişimleri ve halkın geleceğine dair düşüncelerini yazar ustalıkla yansıtır. Kanat Han da Şabdan Baatır gibi toplumsal hayata aktif olarak girmiş, medrese kurmuş, başka halkların gerisinde kalmamak için ilme sarılmak gerektiğini düşünmüş ve eğitim faaliyetlerine oldukça önem vermiştir.

Giriştiği bağımsızlık mücadelesini kaybeden Kanat Han Almatı'daki hapisshanedede bir süre tutulduktan sonra Çarlık askerleri tarafından idam edilir.

Kırgızistan'da bağımsızlık sonrası kaleme alınan romanların önemli bir kısmı tarihi veya tarihi-biyografik romanlardır. Daha çok halkı 'aydınlatmak' ve 'karartılan' geçmişi bir şekilde aydınlığa çıkarmak için uğraş veren yazarların bazen roman sanatının sınırlarını oldukça zorladıkları dikkat çekmektedir. Bu sebeple birçok romanın yüksek edebi seviyede yazılmadıklarını belirtebiliriz. Ancak bağımsızlığın oluşturmuş olduğu hür ortam devam ettikçe yazarlar çok daha başarılı eserler kaleme alacaklardır, zira modern Kırgız edebiyatı dünya edebiyatına Cengiz Aytmatov gibi büyük bir usta kazandırmış saygın bir edebiyattır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif- GÜNDÜZ, Osman (2001). **Yazılı ve Sözlü Anlatım. Kompozisyon Sanatı.** Ankara.
- AKÇIL, Sacide (2002) **Stefan Zweig’in Biyografileri Aracılığıyla Avrupa Aydınlanmasının Birey İnsanı.** Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- AKMATALİEV, Abdıldacan (2007) **Azırkı Adabiyat: Tarih Cana Mezgil.** Bişkek.
- AYDIN, Abdullah (2013) “Asude Bahar Ülkesine Yolculuk Olan Ölümün Şair Biyografilerinde İfade Edilmesi” / “In Poet Biographies Expression Of Death A Passage To The Peaceful Spring Country”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic -*, ISSN: 1308-2140, Volume 8/8 Summer 2013, p. 161-188, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1460258388_011Ayd%C4%B1nAbdullah-161-188.pdf
- KUDRET, Cevdet (1980). **Örneklele Türk Edebiyat Bilgileri 2.** İstanbul.
- Kırgızstan Madaniyatı**, (1973) 1-noyabr.
- NARLI, Mehmet (2009) “Otobiyoğrafi ve Roman / Otobiyoğafik Roman / Autobiography and Novel / Autobiographical Novel”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic -*, ISSN: 1308-2140, Volume 4 /1-I Winter 2009, p. 901-909, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1416757464_3.%20Mehmet%20Narl%C4%B1.pdf
- NOVİKOV, İ. (1937) “Kak Ya Rabotal Nad Romanom Puşkin v Mihaylovskom”. **Literaturnaya Gazeta.** No:17.
- ŞİMŞEK, Tacettin (2012), **Çağdaş Türk Romanı.** Açık Öğretim Fakültesi Yayını. Eskişehir.
- TÜLÖGABİLOV, Mukaş. (1978). **Kırgız Adabiyatındaki Tarihî Cana Ömür Bayan Romandarı.** Bişkek.
- ÜKÜBAEVA, Layli (2006). **Kırgız Adabiyatı: Taldoolor cana Oy Cügürtülör.** Bişkek.
- ÜMÖTOV, C (1967) “Calınduu Revolyutsioner.” **Ala Too.** No:1.
- ÜSTÜNER, Kaplan (2014) “Mecmuadan Biyografiye: Silahşör İbrahim Yaver’in Hayatı / From Miscallenous To Biography: Life Story of Silahşör İbrahim Yaver” *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic -*, ISSN: 1308-2140, Volume 9/9 Summer 2014, p.

157-173,

<http://www.turkishstudies.net/>

Makaleler/1643591762_12%C3%9Cst%C3%BCnerKaplan-edb_S-157-173.pdf

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

AŞLAR, H., Modern Kırgız Edebiyatında Biyografik Roman Türünün Tarihi Gelişimi Üzerine, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/4 Winter 2015, p. 79-94, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7575>, ANKARA-TURKEY